

Syv dager som rystet Statfjord

Streiken i juli 1990

Kyrre Nese¹
Rolf de Lange

Innledning

Et langt arbeidsliv vil føre med seg opplevelser som sent glemmes. Den ulovlige streiken i 1990 ble en skjellsettende hendelse. Noen få minutter i vedlikeholdsavdelingen på Statfjord A etter at slaget var over, har brent seg fast i min bevissthet.

Livet går alltid videre. Jeg gikk til nye oppgaver. Et gammelt bilde nå i sommer satte tankene i sving. Hva var det egentlig som skjedde på Statfjord A disse dagene?

Rolf de Lange har velvilligst vært med på å reetablere hukommelsen².

Bakgrunn

Statfjordfeltet ble funnet i 1973. Funnet var av en slik karakter at det ble raskt satt i gang utbygging, og operatør Mobil begynte å rekruttere medarbeidere med tanke på drift av feltet. Etterhvert ble SaF dannet, Statfjord arbeidernes forening. SaF var aktiv både i Mobil tiden og etter operatørskiftet til Statoil. SaF var en lokal hus-forening, og det var også hus-forening hos de andre operatørene på norsk sokkel.

I 1977 ble det dannet en felles sammenslutning av lokale fagforeninger for ansatte i Mobil, Phillips og Elf. Den sammensluttede, overordnede forening fikk navnet Operatørfagforeningenes samarbeidsutvalg – OFS, og ble uten tilknytning til LO eller andre hovedorganisasjoner. Foreningene forhandlet hver for seg med sine respektive operatørselskap lokalt, og lønns- og arbeidsvilkår var svært ulike fra selskap til selskap.

I 1980 fikk OFS status som landsomfattende arbeidstakerorganisasjon og seilte opp som en skarp konkurrent til NOPEF, et forbund innen LO-systemet. OFS viste kampvilje allerede ved første anledning. I 1981 kom det til ulovlig aksjon på Statfjordfeltet, den første i en lang rekke streiker. Oppgjøret etter 1981 streiken viste seg å gi en uttelling på mellom 30 og 35

¹ Kyrre Nese har ført dokumentet i penn og var plattformsjef på Statfjord A under streiken. Rolf de Lange var hovedtillitsvalgt og hovedverneombud på Statfjordfeltet for Statfjord arbeidernes forening (Saf), og har bidratt med de streikendes perspektiv.

² Det er lenge siden 1990, og ingen av oss er i stand til å gi et fullstendig bilde av stemningen og hva som skjedde. Vi deler det vi husker.

prosent i lønnsøkning for Statfjord arbeiderne. De andre operatørene måtte følge etter og gi tilsvarende økninger til sine folk.

Dette skapte reaksjoner på regjeringshold, med statsminister Willoch i spissen. Man fryktet smitteeffekter, og Mobil fikk seg nok en ripe i lakken. Operatørene måtte inn på teppet, og ble truet med skatteskjerpning og ingen nye lisenser i fremtiden, om de ikke klarte å få bukt med ulovlige streiker og «ville» lønnsøkninger.

Arbeidsgiverrollen hadde vært svak og lite samordnet i den tidlige fase av norsk oljevirkosomhet.

Etter to år med streng lovregulering av lønn i perioden 1988-89, hadde inflasjonen blitt dempet og fri lønnsdannelse ble igjen tillatt. LO ønsket videreføring av moderasjonslinjen. Foreningene i OFS var av en annen holdning. Her var det høye forventninger til lønnsoppgjøret i 1990. Grunnplanet i SaF hadde i 1990 en vilje til å gjenta suksessen fra 1981 med å streike seg til bedre vilkår, selv om streiken skulle bli ulovlig.

Jeg hadde begynt som plattformsjef på Statfjord A sommeren 1989. Skjebnen ville at jeg skulle dra ut på min siste tur 2. juli 1990.

Forhandlinger og streiken begynner

Forhandlingene i 1990 ble steile med stor avstand mellom partene. Arbeidsgiverne forholdt seg til den offisielle linje som LO og NHO hadde blitt enige om, nemlig en fortsatt moderasjonslinje. OFS med sterk forankring i sin grasrot, hadde som mål å ta igjen alt det tapte.

Etter en periode med tvungen mekling ga Riksmeklingsmannen opp 6 timer før forhandlingsperioden gikk ut.. Han så ingen hensikt i å holde på lengre. Kommunalministeren var også på banen denne kvelden uten at det hjalp. Sokkelstreiken ble en realitet fra 00:01 søndag 1. juli.

Tidlig mandag 2. juli reiste jeg til Flesland, jeg hadde grabbet med meg Stavanger Aftenblad i det jeg for ut. Her kunne jeg lese at 4000 OFS medlemmer nå streiket og at ytterligere 2000 ansatte hadde blitt permittert. OFS leder Sjonfjell proklamerte at dette ville bli den lengste streiken I Nordsjøen noensinne, og at myndighetene ikke vil ture å erklære tvungen lønnsnemd. Siste gang denne mekanismen hadde blitt brukt var i 1986, og OFS hadde brakt denne bruken opp for ILO, som hadde uttalt at vilkårene for bruk ikke var tilstede. En eventuell bruk av tvungen lønnsnemd i 1990 situasjonen, ville bli den sjette gangen denne mekanismen ble brukt i løpet av 10 år.

Selvfølgelig fortalte Aftenbladet om kostnadene ved streiken. De daglige kostnadene ville bli 200 millioner kroner, 150 millioner kroner falt på staten. Dette representerte 25% av statens inntekter.

Dette var kunnskapen jeg hadde da jeg gikk på helikopteret. Min forventning var at det ville bli noe «armer og bein» i begynnelsen av turen, deretter ville det bli en stille tur som handlet om å administrere en minimumsbemanning.

I det jeg satte foten ned på helikopterdekket, kommer beskjeden om at det var besluttet tvunget lønnsnemd, 36 timer etter at streiken hadde startet. De streikende var på vei inn i kinosalen for å avholde allmøte.

Rolf de Lange var hovedtillitsvalgt og hovedverneombud utpekt av SaF på Statfjord. Jeg hadde løpende dialog med hovedverneombudet Rolf de Lange under hele turen.

Rolf forteller: *«Vi avholdt et allmannamøte som varte i flere timer. Folk var oppgitt og sinte over den raske lønnsnemda. Streiken hadde ikke begynt en gang. En åpen avstemming viste at 75-80% av medlemmene ønsket å fortsette i en ulovlig streik. Noen er mer militante enn andre, og de bruker sterk utestemme. For å gi de stille medlemmene rom til å uttrykke hva de mente, foreslo jeg at skriftlig avstemming skulle avholdes. Det reduserte gruppepresset noe. Konklusjonen ble den samme, med litt mindre prosentandel».*

Jeg reiser spørsmålet om det var noe samordning mellom plattformene? Til det svarer Rolf: *«Allmøtene gikk uavhengig av hverandre. Statfjord B var tidlig ute med å rapportere sin konklusjon, som ble den samme som på Statfjord A. Det ble brukt noe lenger tid på Statfjord C, etterhvert kom de også til samme konklusjon. Etterhvert var alle installasjonene på sokkelen i ulovlig streik».*

Rolf forteller at han var inne hos meg og rapporterte konklusjonen, samtidig som han presiserte at han som hovedtillitsvalgt ikke stod bak denne konklusjonen. Mandag 2. juli var en ulovlig streik et faktum. En del av de streikende hadde blitt flydd på land, men mange var fortsatt igjen ute.

Ulovlig streik

Jeg opplevde den første tiden av den ulovlige streiken som stille og rolig. I Statoil var det nok hektisk aktivitet i toppen av selskapet. Det ble diskusjoner og avklaringer mellom selskapene og i Oljeindustriens Landsforening. Det var nok ulike kulturer i de ulike selskapene. Dette var noe vi plattformsjefer selvsagt ikke var del av. Vi satt vel på hver våre frontavsnitt som bataljonssjefer og rapporterte om tilstand ved fronten.

Driftsavdelingen og deres organisasjon var ikke i streik. Det var to NOPEF organiserte innenfor de streikende fagene, og de var ikke i streik. Produksjonen var stengt ned på grunn av ufullstendig beredskapsorganisasjon.

Helikopterdekket

I de første dagene var den viktigste konfliktarena helikopterdekket.

Rolf forteller: *«De streikende var samlet i løpende allmøter hele den tiden folk var våkne. Messa på SFA kunne tredeles, og de streikende beslagla de to innerste delene. Jeg hadde hele*

tiden HVO perspektivet med meg. Allmøtet konkluderte derfor fort med at normal forpleining skulle foregå. Det verserte rykter om at bedriften ville fly inn personell som erstatning for de streikende, derfor ble helikopterdekket sett på som kritisk. Det kom forslag fra Statfjord B til meg som HVO om å legge kranbommen ned over helikopterdekket. Det fikk jeg heldigvis forhindret. Helikopterdekket skulle hele tiden være klar for evakuering».

På Ekofisk hadde det vært håndgemeng knyttet til landing på helikopterdekket. To personer hadde blitt sparket. Aftenbladet kunne vise bilde av en kranbom som lå på helikopterdekket. Det er ikke så lett å gi en kranbom sparken. Så hadde det også skjedd noe aktiv motstand knyttet til helikopterlanding, som hadde resultert i at to logistikk medarbeider fikk avskjed.

Videre fortsetter Rolf: *«En ting var at et kontinuerlig allmøte tæret på kreften, men det gjorde også inntrykk at noen hadde mistet jobben. Reaksjonen gikk i to ulike retninger. Noen ble mer sinte og motiverte for kamp. Hos andre begynte tanken på mulige konsekvenser å synke inn. De fleste hadde familie og låneforpliktelser. Derfor ble det en sterkere todeling i allmøtet».*

Det begynte å spisse seg til på torsdag. Jeg spør Rolf om han husker Norvik sin tale? Det gjør han så bestemt.

Norviks tordentale

Det var slik at Norvik leste inn en «tordentale» på tape, som ble droppet på plattformene. Vi plattformsjefer fikk beskjed om at denne skulle spilles av på PA anlegget. Det ble den, på grensen til utallige ganger. Tordentalen gikk også inn på lugarene. Konsernsjefen hadde et fast og bestemt stemmeleie, og mer enn antydte at aksjonen kunne få konsekvenser for alle involverte. Rolf kjenner også historien om jenta i forpleining som gikk nattskift, og som våknet med en opplevelse av at konsernsjef Harald Norvik stod inne på lugaren og kjeftet henne ut. Det er litt av en opplevelse å bli kjeftet ut av konsernsjefen i egen lugar.

Rolf kan fortelle at det var en kar med avbitertang som løp ut fra allmøtet, og som skulle opp i kommunikasjonsmodulen for å klippe ledninger. Vedkommende ble kjølt ned, fordi PA anlegget har også en beredskapsfunksjon.

Det begynte etterhvert å gå masse rykter rundt på plattformene. Det ble spekulert i at marinejegere og ubåter var på vei ut, uttalte en tidligere tillitsvalgt i Stavanger Aftenblad.

Kommunikasjonen stenges

Neste tiltak fra bedriften var å stenge kommunikasjon til og fra plattformene. Dette hadde nok flere formål, blant annet å stenge for dialog med media. Vurderingen var nok at dette hindret ytterligere oksygentilførsel til kampviljen.

Rolf sier det så sterkt: *«Dette tok knekken på hele aksjonen. Allmannamøtet visste ikke lenger hva som skjedde andre steder. Det var heller ikke lenger mulig å holde kontakt med familien. I allmannamøtet ble mer usikkerhet og stress».*

Ektefeller og nære relasjoner leste om saken i avisene, og i avisene dominerte etterhvert arbeidsgiver perspektivet. Det ble uttalt at å få sparken i denne situasjonen, da var man ute av bedriften for evig og alltid.

«Noen av de mest aktive kastet seg over VHF systemet over Florø radio. Det hadde ulempen at alle kunne høre på hva som ble sagt. Det er ikke usannsynlig at noen måtte ta konsekvensen av det senere» sier Rolf.

Ordrenekt og avskjed

Blant arbeidsgiverne forsterket nok den troen og den erfaring at det språket som ble hørt av de streikende, det var å bruke ordrenekt-mekanismen som våpen. Altså å gi ut en ordre og dersom de som hadde fått oppgaven nektet å utføre den, så skulle det gis avskjed til dem som nektet å utføre ordren.

Jeg overdriver ikke når jeg sier at fredagen 6. juli, sent på ettermiddagen, ble det uttrykt en klar forventning til plattformsjefene om at neste morgen skulle hver plattform ha statuert et eksempel. Rolf sier at allmannamøtet straks skjønte mekanismene bak det som nå skulle komme til å skje.

Relevante ledere på Statfjord A utarbeidet en arbeidsordre på lastesystemet. Denne oppgaven skulle utføres av to navngitte personer. Rolf utlegger det videre:

«Vedlikeholdsleder på Statfjord A kom med arbeidsordren, og måtte konfrontere et rasende allmøte. Han ga arbeidsordren til de to som var satt på oppgaven. Allmøtet ble da enda mer rasende siden det var de to mest tandre og forsagte sjelene man kunne finne. De to ble rett og slett fratatt papirkopien av arbeidsordren, og den ble revet i filler av noen andre, mer robuste streikende».

Denne handlingen bekreftet allmøtets beslutning om å nekte å utføre arbeidet. Allmøtet gjorde valget for disse to ungdommene som nektet å utføre ordren. Kanskje ble disse to personene valgt av lederne, for å gjøre valget om å nekte så vanskelig som mulig for allmøtet.

Rolf antyder noe som jeg også registrerte. Under de første dagene var det mer smil og nikk når jeg passerte streikende medarbeidere. På slutten av arbeidsuka merket jeg sinne og raseri hos noen av de streikende. Det samme gjaldt nok også noen av lederne.

En representant fra personalavdelingen var ute på feltet, og de to avskjedsbrevene ble utformet i henhold til alle paragrafer. Jeg signerte brevene og de ble overlevert til mottagerne. Mottak av brevene ble bekreftet

Nå satt det to unge Statoil medarbeidere der som begge hadde mistet alle rettigheter i bedriften. Ved avskjed mister en medarbeider alle rettigheter straks, man får dem kun tilbake ved en domsavsigelse eller bedriftens goodwill.

Dette representerte en ny virkelighet i allmannamøtet.

Kortene ble etterhvert kastet på alle Statfjord og Gullfaks plattformene, som var de som holdt ut lengst.

På Statfjordfeltet fikk 20 Smedvik ansatte sparken den natta, to Statoil ansatte på Statfjord A og ingen på Statfjord C.

Da røken hadde lagt seg

Det var stor optimisme hos de streikende da det hele startet. Å være sammenhengende i allmannamøtet tæret på kreftene. I tillegg var de streikende på alerten hele tiden. Det ble mer stress og usikkerhet, frustrasjon og sinne.

Da det hele var over, var mennesker på begge sider utmattet. De som var mest utmattet var likevel de som hadde streiket. Mange følelser gikk gjennom kroppen. Særlig knyttet til de to som hadde fått sparken. Jeg møtte dem, men de hadde ikke så mange ord å si til «makta». En av dem som hadde vært aktive i allmannamøtet, sa selv opp stillingen. Han kunne ikke leve med at det kun var de to ungdommene som hadde mistet jobben.

Bedriftslege Smith-Sivertsen kom ut på Statfjord A. Mange ble sykmeldt ute på plattformen, de var ikke i stand til å fungere og måtte få anledning til å «finne seg selv».

Jeg var mye ute på plattformen, viste meg og snakket med folk. Vi skulle tilbake til det gamle, da vi hadde det greit sammen. Turen gikk inn i lokalene til vedlikeholdsavdelingen. I vår dialog har jeg sagt til Rolf at jeg fortsatt ikke klarer å sette ord på det jeg opplevde i vedlikeholdsavdelingen. Jeg spør Rolf om han skjønner hva jeg tenker på? Svaret hans er: *«Ja, jeg var der selv, jeg vet hva du snakker om. Folk satt apatiske»*.

En senior mekaniker satt helt stille ved arbeidspulten sin. Han var også fører av livbåten jeg som plattformsjef var tilordnet. Han hadde begynt livet sitt på sjøen i ung alder, og han hadde helt sikkert vært ute i hardt vær før. Denne karen var heil ved fra topp til bunn, jeg hadde alltid sett på han som min siste, trygge klippe! Nå satt han og så ut i lufta. Han klarte ikke å respondere på de helt dagligdagse kommentarene jeg hadde. Jeg så at tårene rant!

Dette er sekunder som har brent seg fast i min bevissthet.

Stavanger Aftenblad meldte mandag 09.07.1990 at det nå var det full drift ute på Statoils oljeplattformer. Men fortsatt var de SaF organiserte arbeiderne aggressive. *«Det vil ikke bli normale arbeidsforhold på feltene før alle er tilbake i full jobb»* uttaler Rolf de Lange og Audun Ingvarsen. Svaret fra ledelsen i Statoil og Smedvik er like klar: *«Oppsigelsene er definitive og ugjenkallelige»*.

Aftenbladet fortsetter: *«Arbeiderne på Statfjord og Gullfaks holdt lengst ut. Aksjonen raknet da de streikende arbeiderne var fullstendig utslitte og psykisk nedbrutt. Flere fikk helseproblemer og en fikk hjertetrøbbel. Samtidig var arbeiderne under et sterkt press fra arbeidsgiverne, og flere beskylder nå Statoil for å ha brukt svært ufine metoder i kampen mot de strekende»*.

«Folk satt apatiske omkring. Vi startet ikke denne aksjonen for å skape menneskevrak. Derfor ble den avblåst» er sitat fra oljearbeidere som Aftenbladet gjengir.

Rolf de Lange uttalte seg også til Stavanger Aftenblad mandag 09.07.1990: «Det ble nervetrøbbel på slutten av uka. Folk satt apatiske med stress-symptomer. Diare og oppkast var utbredt. Det samme var skjelving».

Informasjonsdirektør Morten Woldsdal har noen kommentarer i Aftenbladet på vegne av Statoil: «De seks medarbeiderne i Statoil som ble oppsagt, vil ikke bli tatt inn igjen. Det er uaktuelt å gå inn i noen form for dialog. Når vi går til et så alvorlig skritt, må vi vite hva vi gjør og stå på det». Videre sier han: «Streiken har vært ulovlig og selskapet har bare fulgt sine plikter etter at tvungen lønnsnemnd var vedtatt av regjeringen. Aksjonene på feltet har derimot virket meget velorganisert».

«Det er klart dette var vanskelig for dem som hadde mistet jobben», sier Rolf og han fortsetter: «Jeg ble oppringt av noen av de som fikk sparken i Smedvik. De ønsket tips angående advokat. Jeg tipset dem om Staff som var så pr. kåt at han tok saken deres gratis. Jeg var med i et par møter, og han er vel det mennesket jeg har møtt i mitt liv, som jeg hadde minst til felles med».

Kommunalminister ble også intervjuet i Aftenbladet. Regjeringen hadde utført egne «ILO» juridiske vurdering i forkant av beslutning om lønnsnemnd. I tillegg til et betydelig tolkningsrom, så kunne tvungen lønnsnemnd også brukes når viktige samfunnsinteresser stod på spill, i følge regjeringens vurdering. Kommunalministerens argumentasjon var enkel: «Siden riksmeklingsmannen kastet kortene seks timer før utløp av frist på grunn av manglende bevegelse og stor avstand, da var det like greit å bruke tvungen lønnsnemnd etter 1 dag i stedet for å vente 30 dager før det blir gjort. Situasjonen var helt låst».

Etterord

Medarbeiderne fra Statoil som fikk avskjed ble tatt igjen i selskapet etter et lite år. Det lå harde prosesser i forkant av denne løsningen. Statoil mente at det som ble satt i gang, skulle få konsekvenser for de som «stod bak».

Oljeselskapene hadde fått kniven på strupen fra myndighetene angående ikke å akseptere ville streiker. En ulovlig streik er et lovbrudd. Sterke krefter var i sving. Denne hendelsen satt lenge igjen i organisasjonen.

Det har ikke vært noen større ulovlige streiker på sokkelen etter 1990.

Tillitsvalgt S. A. Jølle i Equinor, som hadde vært sentral på Gullfaks under streiken, sa følgende, da han i 2020 gikk ut Equinors dører som pensjonist: «Jeg ville aldri vært foruten streiken i 1990, men jeg ville ikke gjort det om igjen».

Rolfs respons til denne kommentaren er som følger: »Jeg slutter meg helt til uttalelsen fra Jølle, som jeg forøvrig hadde god kontakt med under hele aksjonen. Ville aldri vært den foruten, men vill aldri opplevd det igjen».

Referanser:

- 1 <https://www.norskolje.museum.no/wp-content/uploads/2016/05/10-ABC-fra-husforening-til-LO-fra-NOM-årbok-2015.pdf>
- 2 <https://ekofisk.industriminne.no/nb/1-desember-1998-ekofisk-komiteen-inn-i-nopef/>
- 3 Stavanger Aftenblad 2.-9. juli 1990
- 4 Portrett av Sten Atle Jølle, Stavanger Aftenblad 7. mars 2020